

A szocialista mozgalmak a háború óta.

Dr. Bernát Gyula előadása.

1.

Az a körülmény, hogy a háborút követő forradalmi megmozdulások több államban juttatták az államélet irányításában vezető szerephez a szocialista eszmék hirdetőit, alkalmat adott a szocialistáknak arra, hogy megmutassák, meg tudják-e valósítani azokat a kívánságokat, sőt követeléseket, amelyeket a régi társadalmi rend fennállása idején állandóan a legtűrelmetlenebben sürgettek. Németország, Ausztria, Oroszország, sőt Magyarország történelmének legutolsó egynéhány éve módot adott a kormányhatalomhoz jutott szocializmusnak arra, hogy elvének gyakorlati értékét bebizonyítsa. Hogy ezeknek a kísérleteknek mik a tanulságai, arra kívánunk a következőkben röviden rámutatni.

Éppen azért, mivel napjainkban olyan sokat hallunk – részint dicsérőleg, részint elítélőleg – nyilatkozni a szocializmusról, ha el akarjuk kerülni azt, hogy erről a kérdéstről csak közhelyeket és frázisokat hangoztassunk, úgy egy kissé mélyebben kell belenézni a dolgoknak a lényegébe, vagyis röviden vizsgálat tárgyává kell tennünk a szocializmusnak azokat a sajátságait, amelyek a közelmúlt idők

történetében éreztették különös élességgel hatásukat és mint mondani szokás, rányomták bélyegüket a szocialista kísérletezések történetére.

Hogy miért lettek a szocialista eszmék a háború után szélesebb körben népszerűekké, azt megfejtí részint az a körülmény, hogy a legtöbb ember abban a hitben él, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyok javulása a kormányrendszer változásától függ. Emlékezhetünk, hogy a háború alatt egész nemzetek milyen nagy nélkülözések között éltek. Azok között a körülmények között tehát könnyen megérthető, hogy egy olyan tanítás, amely az anyagi javak bőséges ígéretésével akar magának híveket szerezni, igen sok követőre, sőt rajongóra talált.

Tulajdonképpen joggal kérdezhetné valaki, hogy „a *szocializmusról*” beszélhettünk-e, hiszen annyiféle szocialista teóriáról hallhattunk, ahány szocialista íróról, mert jóformán mindegyiknek megvan a maga külön szocialista elmélete. Ez kétségkívül igaz, azonban épen a legutolsó években egy olyan szocialista elmélet kezdett kialakulni, amely uralkodó állást tölt be a többiekkel szemben. Elég tehát, ha a szocializmusnak ezt a fajtáját, – amelyet egy tudós „proletárszocializmus”-nak nevezett el, – vesszük vizsgálat alá.

Ha azt vizsgáljuk, hogy ez a fajtájú szocializmus, milyen okoknak köszöni létrejövetelét és kifejlődését, úgy azt találjuk, hogy itten is, – mint a szocialista tanok kialakulásánál általában véve – gazdasági, politikai és lélektani okok hatottak közre.

A gazdasági okok között csak röviden utalunk arra a nagy átalakulásra, amelyet a XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején végbemenő nagy gazdasági változások előidéztek. A gépek feltalálása, mint mondani szokás, forradalmasította a termelést, más szóval a bér munkásoknak százezreit teremtette meg. Míg ezek rendszerint egész szűkös anyagi

viszonyok között tengették életüket addig, másrészt a gyárosok, vállalkozók, stb. kezei között óriási vagyonok halmozódtak össze. A politikai okok között szerepelnek azok a mozgalmak, forrongások, amelyekkel a múlt század első fele annyira telve van, de ahhoz, hogy a szocializmus a mai alakjában létrejöjjön és gyűlölettel, forradalmi vágyakkal annyira megteljék, ahhoz nagyban hozzájárult az a körülmény, hogy az első szocialista apostolok szinte mind sorsüldözött, a világgal és saját magukkal meghasonlott emberek voltak, akik eszméiket is átítatják a fennálló társadalmi és gazdasági rend iránt táplált gyűlölettel.

Ez a gyűlölet, amelynek fő magvetői az első szocialista apostolok voltak, végigvonul a szocialista tanokon és rányomja bélyegét az egész mozgalomra. A cél ennek következtében a régi értékek elpusztítása lesz és helyükbe egy új ideál: az anyagi javaknak, a pénznek, az anyagi jólétnek a sóvárgása lép. A szocialista tanok mindegyikén végigvonul az a tendencia, amely a régi ideálok elpusztítására irányul, a szocialisták le akarják rombolni mindazt, ami a régi rendnek támasza volt: ki akarják küszöbölni a vallásos gondolkodást, el akarják pusztítani a régi államot, amely védi a fennálló társadalmi rendet.

De nemcsak rombolni akar a szocializmus, hanem építeni is, – az ő saját felfogásának megfelelően, mert hiszen a romok között nem lakhatik meg az emberiség. A régi rendet és annak ideáljait halálra ítéli és ennek helyében azt hirdeti, hogy az emberi legfőbb boldogság már e földön is megvalósítható, *még pedig gazdasági eszközökkel.* Vagyis azt mondja más szóval, hogy az emberi boldogsághoz csak egy kell, az anyagi jólét, a pénz és ez teljesen elegendő is. A vallás helyett a tudományt akarja adni, mert szerinte, a tudomány előhaladásával növekszik a technika vívmányainak, a feltalálá-

soknak a száma, ami végeredményben az anyagi jólétnek újabb növekedését idézi elő.

Ezekből a megfontolásokból, vagyis az anyagi, a materialisztikus világnézet legteljesebb előtérbe helyezéséből indul ki a szocialista világfelfogás és ezek szerint az elvek szerint kívánja átalakítani az egész társadalmat. Ennek a célnak az érdekében először is a végtelenségig szabályozni akarja a gazdasági életet, mert azt mondja, hogy a jelenlegi gazdasági rend ésszerűtlen, a mai termelési rendszer a javaknak igazságtalan elosztását idézi elő. De ennek a szabályozásnak az érdekében át kell alakítani az emberiséget, ki kell irtani belőlük az eddigi gondolkodásmód csiráit. Ezért meg kell lazítani a családi élet eddigi kapcsolatait és egészen új elvek szerint kell megszervezni a nevelésnek egyik legfőbb eszközét, az iskolát. Természetesen nem menekülnének az átalakítás elől az állam sem, illetve mindazok az intézmények (pl. bíróságok stb.) amelyek a mai államrendnek jellemző sajátosságait viselik magukon.

Hogy a szocialisták céljait könnyebben elérjék, híveiket fanatikusokká, vakbuzgókká kívánják tenni a legkülönbözőbb eszközök révén. így azt hirdetik, hogy a szocialista világrend okvetlenül el fog jönni és hogy erkölcsileg is szükséges, hogy eljöjjön, ezenkívül többen megkísérelték azoknak a paradicsomi állapotoknak a megrajzolását, amelyeket szerintük a szocialista eszmék megvalósítása el fog hozni az egész emberiség számára.

A szocialista tanítások tudományos érvei között a legnagyobb szerepet játszik az úgynevezett „osztályharc” eszméje, amely azt mondja, hogy az egész társadalom osztályokra tagozódik. Egy-egy osztály (pl. munkásosztály) tagjai azok, akik jövedelmüket egyforma módon szerzik (pl. a bérmunkások munkabért kapnak). Ezek az osztályok szüntelenül kíméletlen harcban állanak egymással, de egészen bizonyos

– mondják a szocialisták -, hogy végül is, a szocializmus diadala révén – a munkásosztály, a proletariátus fog győzedelmeskedni.

Általában véve ezeket a főbb elveket vallják – kisebb-nagyobb változtatásokkal – a szocialista tanítások, amelyeknek egyik legtöbbször hangoztatott követelménye tudvalevőleg ezenkívül még a tulajdonközösség is. Hogy egyáltalában ne legyen-e magántulajdon, vagy pedig csak a főbb termelési javak (föld, bányák, gyárak) véteessenek-e köztulajdonba, arra nézve megoszlanak a vélemények, úgyszintén azt illetőleg is, hogy a szükségesnek talált változtatások békés, vagy pedig harci eszközökkel – forradalmi úton, – valósítsassanak-e meg.

II.

Az előbbieken röviden kívántuk jellemezni a szocialista törekvéseket, illetve rámutattunk azoknak különösen arra a sajátságára, hogy *az élet értékei között a legelső sorba az anyagi javakat helyezik.* Azt hirdetik, hogy a legfőbb jó, a legnagyobb boldogság már e földön is elérhető, mert hiszen ahhoz csak anyagi eszközök szükségesek. Céljainak elérése tekintetében a szocializmus nem ismer kíméletet, hanem el akar pusztítani minden intézményt és gondolkodásmódot, amely útjában áll.

Amíg az elvek és a hirdetett „igazságok” csak papirosokon voltak meg, addig könnyű volt azt hangoztatni, hogy örök érvényűek. De jöttek az 1914-es események, amelyek próbára tették sok mindent. A hadüzenetek olyan hatást idéztek elő a szocialista szervezetek között, mint a vihar, amely ráfúj a pókhálóra. A háború kitörésekor a világ szocialistáinak túlnyomó része „elárulta” a szocialista Internacionálét, ahelyett, hogy az „egységes proletárosztály érdekeiért” szállott volna sikra, beállott katonának és ment har-

colni a „burzsoá” kormányok vezérlete alatt a „proletártestvérek” ellen.

De nemcsak a munkásság százezrei, az egyszerű közkatonák tettek így, hanem ugyanezt cselekedték a vezérek is, akik nem haboztak miniszteri tárcákat elvállalni az úgynevezett háborús kabinetekben, így Belgiumban mindjárt 1914 augusztus elején koalíciós kabinet alakult, amelyben helyet foglal a híres szocialista vezér, Vandervelde is. Ugyanekkor a francia szocialisták hazafias és harcias hangú gyűléseiken egyhangúan a háború mellett foglalnak állást. Majd a háború későbbi folyamán egyik vezérük Albert *Thomas* belép a háborús kormányba és a municiósi miniszteri tárcát veszi át. Ugyanígy tesz a többi szocialista apostol is, mint pl. Sembat, Henderson. Hasonló jelenségek ismétlődnek meg Angliában is. Az 1914 október 15-én megtartott szocialista kongresszus Németország tönkretételét kívánja, ami a pacifista szocialista ajkáról igen sajátos hangzik! Németországban ugyanez a helyzet, csak a háború előrehaladásával, illetve a nyomor növekedésével kezdenek a szocialisták más húrokat pengetni.¹ Ezek az események mind azt igazolják, hogy a proletariátus egységességébe vetett hit, illetve az a meggyőződés, hogy amunkásosztály válságos időkben összefogva küzd, nem bizonyult helytállónak a való élet tűzpróbájában.

A háború után a szocialista szervezetek keretei

¹ Az orosz szocialisták 1917 márciusában, az úgynevezett Kerenski forradalom kitörésekor felhívást bocsátottak ki a nyugati elvtársakhoz, a békepropaganda haladéktalan megkezdése érdekében. Jellemző arra, hogy ezt a felszólítást miképpen fogadták, *Vanderveldének*, a belga szocialista vezérnek egy kijelentése; „Nagy haragot érezek azok iránt az elvtársak iránt, akik békét akarnak kötni. Nem, a bünt bűnhődésnek kell követnie” (Vandervelde ezeket a jellemző szavakat még 1915 április 18-án Parisban megtartott beszédében mondta).

között is felfordult állapotok uralkodnak, napirenden vannak a forrongások, még olyan államban is, ahol szocialisták ülnek a kormány tagjai között, egyre növekszik a sztrájkok száma. A vezetők elvesztették a tömegekre gyakorolt fegyelmező befolyásukat. Mindenütt erjesztő mozgolódások, amelyeknek eredménye az, hogy a szocialista tábor egysége megbomlik. Minden országban alakulnak jobboldali és baloldali szocialisták. A jobboldaliak azért, hogy kormányképesek legyenek, egyre többet adnak fel az eredetileg vallott szocialista elvek közül, viszont a baloldali szocialista agitáció a legféktelenebb demagógia eszközeit használja egyre nagyobb és nagyobb mértékben.

De külpolitikai vonatkozásban sincsen meg immár az úgynevezett egységes proletárfront. A háború kitörésekor megszűnt az 1889-ben alakult második internacionálé és helyébe nem sikerült olyan szervezetet «alakítani, amely összefoglalná az egész világ szocialistáit. A marxi eszmék örökségeért ezen a téren két intézmény vetekszik, az egyik az 1919 tavaszán Moszkvában megalakult hírhedt harmadik Internacionálé, a másik pedig az 1923-ban, Hamburgban létesített internacionálé.

A sokat emlegetett harmadik Internacionálé harci szervezet és a legszigorúbb központosítás elvén épült fel. Az egységes vezetés egy 60 tagú központi végrehajtóbizottság kezében van, amely egyszersmint az ellenőrzés feladatát is teljesíti. Ennek a szervezetnek bevallott célja a „világforradalom” kirobbantása. Erre törekszik minden eszközzel s még az úgynevezett „testvérharcok”-tól sem riad vissza, amennyiben *a szociáldemokrata szervezetekkel is éles harcban van.* A leghatásosabb fegyvere a pénz. Az elkobzott értékeket pénzre váltva a harmadik Internacionálé anyagi eszközökkel dolgozva ilyen módon próbál híveket szerezni, ha az érvek elégteleneknek bizonyulnának. Ezen a réven azután

tekintélyes számú agitátor és egyéb zsoldos áll a különböző országokban a rendelkezésére.

A hamburgi Internacionáléban a mérsékeltbb elemek foglalnak helyet olyanok, akik nem kommunistáknak, hanem „csak” szocialistáknak vallják magukat. Céljuk, – legalább bevallottan – nem a világforradalom kirobbantása, hanem az egyes országok munkásmozgalmi közötti kapcsolatok létesítése. Jellemző arra nézve, hogy itten minden hirdített nemzetköziség ellenére is, milyen szocialista szellem uralkodik, hogy a francia elvtársak kívánságára a német elvtársakat csak reájuk nézve igazán megálázó – a háborús bűnösséget a németekre hárító kijelentések megtétele után vették fel. *Hilferding* német szocialista vezér például a németektől követelt jótétemeli szolgáltatásokat mint erkölcsi szükségességet ismerte el.

Ez tehát a szétesés ideje, vége a szocialista párt régi egységének. Megtörténik a szertehúzó elemek különválása az entente országokban is. Franciaországban az 1920-ban Toursban tartott kongresszuson válnak ki a kommunisták, ugyanebben az évben történik meg a szakadás Angliában is, ahol eddig a „*Labour Party*” egyesítette az összes árnyalatokat. Evvel kapcsolatban azonban nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy nemcsak balfelé, hanem jobbfelé való eltolódások is fordulnak elő. Különösen észlelhető ez Olaszországban, ahol a keresztyénszocialista és fascista szakszervezetek jelentékeny tömegeket vonnak el a szocialisták táborából. 1924 őszén a nem szociáldemokrata szervezett munkások számát ebben az országban 800-900 ezerre becsülték.

III.

Az eddigiek áttekintése után esetleg azt lehetne ellenvetésül felhozni, hogy talán azokban az országokban, amelyekben az úgynevezett polgári pártok-

kai való együttműködés kényszerűsége nem feszélyezte a szocialista politikusokat az új és ideális állam felépítésében, több szerencsével sikerült a kitűzött célokat megközelíteni. Hogy ez mennyiben van így, arra nézve a legtöbb tanulságot adja két kísérletnek a története, amelyek az orosz, illetve a magyar, úgynevezett „tanácsköztársaság” neve alatt ismeretesek.

Épen azért, mivel ez a két próbálkozás már eddig is bőven nyújtott érveket, kissé nehéz evvel a témával foglalkozni, mert nagyon közeli a veszély, hogy közismert szólamok hangoznak el ottan, ahol tudományos érveknek kellene bizonyító erejüket éreztetniök. Ezt a veszélyt talán úgy kerülhetjük el legbiztosabban, ha eltekintünk a tárgy politikai vonatkozásaitól és csupán csak azokat a mozzanatokat emeljük ki, amelyek gazdasági szempontból jelentőségteljesek.

Annak a forradalomnak, amely 1917 novemberében játszódott le és amely az úgynevezett bolsevikiek kezébe juttatta Oroszországban az állami főhatalmat, mindezek felett két fő feladatot kellett maga elé tűznie és megoldani. Először is fokozni az ekkor már igen szomorú helyzetben lévő termelést, evvel egyidejűleg pedig gondoskodni arról, hogy annak a munkásosztálynak – amelynek érdekeit van állítólag hivatva az új állami és gazdasági rend szolgálni – a megélhetési viszonyai javuljanak.

Lássuk, hogy *Oroszországból származó és így a bolsevik cenzúrán keresztülment híradások* miképpen számolnak be az ebben a tekintetben elért eredményekről.

Az Oroszországban jelenleg meglévő államforma *elvileg* az úgynevezett munkás- és paraszttanácsok köztársasága, ami aképpen értendő, hogy az alkotmány ezeken a tanácsokon nyugszik; tanácsstagok csakis olyan egyének lehetnek, akik a bolsevik meg-

határozás szerint termelőmunkát végeznek. Ezek a helyi tanácsok választják a tartományi tanácsokat, amelyek viszont a legfőbb törvényhozási fórumnak, a „nagyorosz tanácskongresszusnak” az összeállításáról gondoskodnak.

A tényleges alkotmány Lenin idejében az abszolút monarchia, most pedig az önkényuralmon alapuló direktorialis forma. Uralmuk fentartásáról a bolsevikiek az osztályigazságszolgáltatás, a nagyszámú hivatalnoksereg és a fegyveres erő révén gondoskodnak. Hogy utóbbi milyen nagy szerepet játszik, arra nézve jellemző az az adat, amely szerint az új uralom első három évében, bolsevik statisztika szerint, a fegyveres alakulatok összesen 1,720.000 embert (ezek közül 815.000 a paraszt) végeztek ki. Gondoskodnak uralmuk fentartásáról ezenkívül szellemi fegyverekkel is és pedig monopolizálják a tanítást, továbbá állandó propagandával törekednek arra, hogy minden nyomorúságért az úgynevezett ellenforradalmárokat okolják és egyúttal dicsőítsék a saját rendszerüket.

Ha a gazdasági téren elért eredményeket nézzük, akkor legelőször is szembetűnik az, hogy a „munkásállamban” a fizikai munkát végező munkás keresménye 1922. év végén csak 50%-a békebeli keresményének. Ez azonban már haladást jelent, s az ebben az évben végbement kapitalista átalakítások hatásának tulajdonítható. De még a felére redukált munkabérek mellett sem biztosítható minden munkás részére az elhelyezkedés, a munkanélküliség állandóan igen nagy, ami a termelési állapotok általános lezüllesztésében találja magyarázatát. Ebben az időben – hivatalos kimutatások szerint – az a helyzet, hogy országos átlagban 100 munkakínálatra 62 munkaalkalom esik. Rendkívül súlyos helyzetben vannak azonban a szellemi munkások; ezeknek a kategóriájában 100 munkaalkalomra 952 jelentkező

akad. A legtöbb munkáselbocsátás oka a munka-redukció: a termelés általános lecsökkenése, nemcsak a fizikai, hanem a szellemi munkáé is. Lunatscharszky közoktatásügyi népbiztos kijelentése szerint a kommunista uralom kezdetétől 1922. novemberéig a tanítók száma 69%-al csökkent, fizetésük pedig a békebelinek 77-ére esett.

Érdekes, hogy a „munkásosztály legerősebb fegyvere” a sztrájk, a munkásállamban egészen 1922 februárjáig meg volt tiltva. Ettől az időponttól kezdve már elvileg engedélyezve van, de konkrét esetben valamely munkabeszüntetés annyi mindenféle engedélyhez van kötve, hogy ezeknek a betartása minden sztrájkot örökre lehetetlenné tenne. A munkások épen ezért túteszik magukat ezeken a szabályokon, sztrájkolnak a szakszervezetek központi bizottságának az engedélye nélkül, sőt – és ez szintén rendkívül jellemző – az összes sztrájkok 71.6%-a épen a bolsevik paradicsom fővárosában, Moszkvában tört ki.

Az ország termelési viszonyai sivár képet mutatnak. Csak néhány adatot kívánunk itten felhozni, amilyen például az, hogy az ország legnagyobb és legfontosabb termelési ágának, a mezőgazdaságnak a gépfogyasztása 1921-ben a békebeli fogyasztás 13%-ára csökkent. Romlanak a kereskedelmi és a közlekedésügyi viszonyok: szintén hivatalos kimutatás szerint az ország vasutai 1921-ben 300 millió aranyrubelnyi deficittel dolgoznak, a tüzelőanyag-fogyasztás a rossz gazdálkodás következtében 260%-al növekedett, 1922-ben, hivatalos becslés szerint 272 millió pud élelmiszer kallódott el a vasúti szállítás alatt, személyzet sikkasztásai folytán a felhasználtnak jelzett tüzelőanyag 50%-a az alkalmazottak hűtelen kezelése folytán tűnt el. Az üzemben levő vagonok száma 1925 elején a háború előtti állomány $\frac{1}{3}$ -a. A mezőgazdasági termelés

helyzetét feltüntető adatok rendszerint a külföldre irányuló propaganda szempontjai szerint vannak összeállítva. Megbízhatóságuk igen kétséges, ezért itten nem is térünk ki rájuk.

Rendkívül sok olyan adatot lehetne még felhozni, amelyek mind azt bizonyítják, hogy a bolsevik gazdasági politika csak romlást hozott a termelésnek várt fellendülése helyett. Hogy ez mennyire így van, arra nézve semmi sem döntőbb bizonyíték, mint az, hogy ezt a szovjetpolitika is elismeri s ezért, mint mondani szokás, új orientációkat keres. Ennek az új politikának az a lényege, hogy 1922-ben megszűnik Oroszországban a kommunizmus, vagyis a törvényhozás csekély kivétellel visszaállítja a régi „burzsoá állam” magánjogi intézményeit. Erre a lépésre bizonyára csak a körülmények kényszerítő nyomása alatt határozta el magát a szovjetpolitika, amelyek között bizonyára nem utolsó szerepet játszott az a körülmény, hogy az itt-ott működő „kiuzsorázó” magánvállalatok kedvezőbb munkabéreket nyújtottak a munkásoknak, mint a szocializált üzemek s ennek következtében a magánvállalatok működése erős propagandát jelentett a kommunista gondolat ellen.

Az „új gazdasági politika” néven összefoglalt változások legélesebben tükröződnek az új polgári törvénykönyv rendszerében, amely alig különbözik a „kizsákmányoló burzsoá” államok hasonló célú jogszabálygyűjteményeitől. Miután megbukott a kommunista politika, jöjjön a régi gazdasági rend.

Az új polgári törvénykönyv, amely 1923 jan. 1-én lépett életbe, már elismeri a magántulajdont, (20. §.) de csak bizonyos korlátok között. Megszűnnek az osztályjellegű forradalmi törvényszékek és visszaállítatnak a törvényszékek és a régi peres eljárási szabályok (25-51. §.). Magántulajdonban ezentúl már lehetnek házak, kereskedelmi és ipari

vállalatok, arany- és ezüstműek. A 61. §. már elismeri a legtipikusabb kapitalista intézményt, a részvénytársaságot és ebben a tekintetben ugyanolyan szabályokat állít fel, mint a burzsoá törvényhozások. A 110. §. a kamatról (szintén tipikus burzsoá fogalom) intézkedik, a 113. §. pedig az ingatlanok átruházásának a feltételeiről.

Nagyon sokáig lehetne itten folytatni mindazoknak a változásoknak az ismertetését, amelyekre azonban nincsen elég terünk s amelyek mind azt bizonyítják, hogy Oroszországban a kommunisztikus gazdasági rend már évek óta megbukott és most maga a szovjettörvényhozás követ el mindent abban az irányban, hogy azokat a „burzsoá” intézményeket, amelyeket annak idején vad dühvel kiirtott, visszaállítsa, mert csak ezen a réven remélheti a züllött gazdasági viszonyok megjavítását.

IV.

Tulajdonképen ezeknek a fejtegetéseknek a legnehezebb része épen az, amelynek feladata azoknak az eseményeknek a tárgyalása, amelyek a magyarországi proletárdiktatúra elnevezése alatt foglalkozhatók össze. Nemcsak az a körülmény teszi azt a feladatot nehezzé, hogy ezekről az időkről már alkalmunk volt hallani nagyon sok, részint elítélő, részint – bizony ez is előfordul – elismerő kijelentést, hogy újat igazán nem könnyű mondani evvel a témakörrel kapcsolatban, hanem még más okoknál fogva is. így például az oroszországi bolsevizmus jellemző sajátosságának tárgyalásánál láthattuk azt, hogy az elmúlt évek fejlődése mind nagyobb és nagyobb mértékben kényszeríti a bolsevik politikát arra, hogy belátva eddigi cselekedeteinek ésszerűtlenségét, visszatérjen arra az útra, amelytől a forradalom hevében olyan nagy dühvel eltért. Nálunk

azonban, hála Istennek, sokkal rövidebb ideig tartott a bolsevista uralom, mint Oroszországban és ezért a fejlődésének a fokozatai sem szolgálnak olyan csatánót bizonyságokkal, mint a volt cári birodalomban. Ennek ellenére azonban sok tanulságot rejt magában a proletárdiktátorok itteni garázdálkodása is.

A politikai vonatkozásokat ezúttal is el fogjuk hagyni, amit annyival inkább is megtehetünk, mert bizonyára még mindenkinek élénken emlékezetében vannak azok a körülmények, amelyek között megtörtént az úgynevezett tanácsköztársaság magyarországi megalakítása. Az uralomrajutottaknak első és legfontosabb kötelessége volt, – a saját érdekükben is – az, hogy a termelés folytonosságáról, illetve fokozásáról gondoskodjanak. Épen ezért elsősorban a mezőgazdasági termelés ügyét kellett szem előtt tartaniok. Ez nem volt könnyű feladat, annyival kevésbbé, mivel a szovjetkormány a mezőgazdasági birtokviszonyokat épen az ellenkezőképpen kívánta rendezni, mint ahogy azt a Károlyi kornak földosztói nagyhangú propagandájukkal ígértették. Mig ugyanis a Károlyi kornak földbirtokreformtervezete magántulajdonképen akarta a földigénylők között a juttatott földterületeket kiosztani, addig a bolseviki birtokpolitika a közös birtoklás elvi alapján állott. A jelszó az volt, hogy a földműveléssel foglalkozó lakosságot termelészövetkezetekbe kell tömöríteni, ezek azután hatósági felügyelet alá kerülve a „termelési biztosok” (túlnyomó részben a volt tulajdonosok) felügyelete alatt működtek. Ezek az intézkedések azonban csak a közép- és nagybirtokra vonatkoztak, a kisbirtokot nem merték kivenni a birtokosok magántulajdonából.

Nagy bajokat okozott az a körülmény, hogy dacára a biztató, nógató felhívásoknak, az emberek nem akartak dolgozni. A szovjetkormány úgy próbált ezen segíteni, hogy hihetetlen magasan állapította meg a munkabéreket. Szakértők számításai

szerint ezek a bérek csakis úgy lettek volna fedezhetőek, ha egy-egy hold föld átlag 12 q. búzának megfelelő értéket produkál. Ez azonban köztudomásúlag nálunk jelenleg még a lehetetlenség birodalmába tartozik, annyival inkább oda tartozott az akkori felfordult termelési viszonyok között. Ezenkívül szinte sok nehézséget okozott az is, hogy a gazdaközönség minden módon azon volt, hogy a kormányzat által az ellenőrzésre kiküldött közegek tevékenysége elé a legnagyobb akadályokat gördítse.

Általában véve a szovjetkormány egyik legfontosabb tárcája, a földművelésügyi, csak gyártotta a rendeleteket, amelyeknek gyakorlati jelentősége csekély volt. De miképpen is lehetett volna komoly eredményeket várni az olyan rendeletektől, amilyen volt pl. az is, amely a budapesti húszsín megszüntetését olyan értelmű drákói szigorú rendelettel kívánja megszüntetni, hogy a dunántúli gazdaságok juhállományuknak 50%-át szolgáltatassák be Budapestnek?

A magyarországi proletárdiktatúra hatásai sokkal szembetűnőbbek az ipar és a kereskedelem, mint a mezőgazdaság terén. A háború alatt már felmerült a nagyobb üzemek úgynevezett szocializálásának a gondolata, amit azután a proletárdiktatúra egy nagyszerű gesztussal keresztül is vitt. Az egyes vállalatok élére a termelési biztosok kerültek, az állam tulajdonaként tekintett vállalatok központi igazgatását pedig a „Népgazdasági Tanács”, mint kormányhatósági szerv intézte.

A szocialista elvek szerint akarván az üzemek működését egységesen irányítani, egy igen nagy bürokratikus szervezet kialakítása vált szükségessé. Maga a Népszava június 12-iki száma jellemzi a következőkben ezt a szervezetet: „most is dühöng a protekció, az új bürokrácia bizonyos tekintetben még túltesz a régiek gyalázatosságain is”. Rengeteg

kurzust rendeznek, s hogy a vezetőség általában véve milyen képességekkel volt megáldva, azt ugyan-csak a Népszava jellemzi lapiderisan, amidőn azt mondja, hogy „kár, hogy a szakértelem és a politikai megbízhatóság ritkán van együtt”.

Itten is a munkabérek emelésével próbálták orvosolni az összes bajokat: a termelés ennek dacára a békebeli eredményeknek 50%-10%-ára csökkenik, ami pl. a Ganz gyárban a termelési költségeknek 25-szörösére való emelkedését idézte elő. A 7-30-szorosára emelt munkabérek elviselhetetlen terhet jelentettek, pl. a Lámpa és Fémárugyár, mely évi 3,647.000 korona teljesítőképességgel bírt, évi 12 milliót fizetett volna ki munkabérek címén.

A propaganda kedvéért azonban, legalább eleinte, olcsón kellett árusítani, tekintet nélkül az előállítási költségekre. így történt meg azután az, hogy pl. míg:

egy doboz gyufa ára 11 fillér, előállítási költsége 23 fillér;		
1000 darab téglá ára 860 K,	„	1715 K;
egy 20 filléres váltópénz	„	32 fillér.

Néhány vállalat a diktatúra tartama alatti bevételei és kiadásai egymással szembeállítva:

	Kiadás	Bevétel
Budapesti Elektromos Művek	23.9 millió K,	20.8 millió K;
Glóbus-nyomda	4.2 „ „	3.48 „
Feltén kábelgyár	60.3 „ „	4.33 „
Köszén és Téglagyár	2.8 „ „	1.12 „
Tóth Imre-féle bádógárgyár.....	0.106 „ „	0.54 „

Fenti számok a legjellemzőbbek a proletár-diktatúra gazdálkodási eredményére. Azok a kísérletek, amelyeket a kisipar és a kereskedelem átgyúrására tettek, pusztá kísérletezésnél alig voltak másnak mondhatók.

Hogy a kisiparosokkal szemben milyen álláspontot foglaljon el a „Tanácsköztársaság” – meghagyja-e önállóságukat, vagy pedig tömörü-

lésekre kényszerítse őket, arra nézve nem alakult ki végleges álláspont. A nagyobb kereskedelmi szervek nem tudtak megmenekülni az úgynevezett szocializálás alól, hogy ez azután milyen gazdasági eredményekkel járt rájuk nézve, – miután azokban az időkben jóformán teljes volt az árúhiány – alig állanak adatok a rendelkezésünkre.

A szovjetpolitika nálunk is felvette a küzdelmet a családi élet ellen, amit úgy gondolt legsikeresebben eszközölhetni, hogy a legnagyobb mértékben megkönnyítette a házasságok felbonthatóságát. Erre nézve jellemző adat az, amely szerint a magyarországi bolsevizmus uralma alatt 5655 válóper indult meg. Ezek közül 2019 esetben végleges döntés nem történt, ellenben 2010 esetben kimondták a válást és csak 312 esetben nem bontották fel a házasságot. Szerencsére a magyarországi proletárdiktatúra túlságosan rövid ideig tartott ahhoz, hogy saját maga állítsa vissza azokat az úgynevezett kapitalista berendezéseket, amelyeket ő pusztított el, – s amint az Oroszországban történik. Ha erre lett volna ideje, most bizonyára az volna a helyzet, hogy a leghangosabb proletárdiktátorok lennének a legcsendesebbek, miután már tekintélyes földi javaknak lennének a haszonélvezői. De erre már nem volt ideje a proletárdiktatúrának, nem tudott építeni, még a saját érdekében sem. Amit ránk hagyott, az temérdek rombolás, pusztítás és egy csomó igen hasznos tapasztalat.